

Рецензии и книжовни вести

Herbert Wilhelmy. Hochbulgarien, I — Die ländlichen Siedlungen und die bäuerliche Wirtschaft, съ 32 образа, въ текста и 23 фотограф. снимки, 316 страници; II — Sofia, Wandlungen einer Grosstadt zwischen Orient und Okzident, съ 38 образа въ текста и 18 фотографически снимки, 220 стр. Schriften des Geographischen Instituts der Universität Kiel, herausgegeben von O. Schmieder und H. Wenzel, Kiel, Bd. IV, 1935, Bd. V, 1936.

Единъ отъ германскитѣ географи, който се отдаде на основно изучаване географията на нѣкои части отъ България, е Хербертъ Вилхелми, ч. доцентъ въ Килския университетъ. Най-напредъ, той се занима съ физическата география на Искърската област и написа книгата: „Die Oberflächenformen des Iskergebietes“. Eine Morphogenese Westbulgariens, 60 стр., Лайпцигъ, 1932. Следъ това, въ 1935 и 1936 г., напечата гореозначенитѣ книги върху така наречената отъ него „Висока България“ (западната частъ на Сръдна България — Софийска област), които иматъ културногеографски характеръ.

Както е добре означено, първата книга представя едно специално изследване на селата и тѣхното стопанство на Западна Сръдна България, а не — всестранно географско изследване.

Планътъ на тази книга е добъръ. Отначало авторътъ определя границитѣ на „Висока България“ и излага мотивитѣ си, които сж го накарали да я схваща като културногеографско ландшафтно цѣло. Следъ това, той прави кратъкъ физиогеографски прегледъ, като повече внимание е обърналъ на почвитѣ и растителната покривка. По-нататъкъ, посочва днешния типъ селища въ областта — отдѣлни дворове, колибарски села и събрани села — и започва разглеждането на развитието на всички тия типове селища още отъ неолитично време до днесъ. Тукъ той се спира доста подробно и на народнитѣ движения въ България презъ всички исторически епохи. Още по-нататъкъ се разглежда правното и социално положение на селското население още отъ времето на тракитѣ и социологическото устройство на българското село — задругата и др.

Най-после, се разглеждатъ стопанскитѣ въпроси: развитие на селското землище, земедѣлие, скотовѣдство и второстепенни селски занаяти. На края, авторътъ се спира на полетата въ „Висока България“ като стопански ландшафти.

Наистина, тази книга на г. Вилхелми е важенъ приносъ за културната география на Западна Сръдна България, но съ доста

недостатъци, които намаляват значително научната ѝ стойност. Преди всичко името „Висока България“ не е сполучливо, защото във България има по-високи ландшафти (географски области), именно Стара-планина и Македоно-Родопският масив. Самият Вилхелми във работата си за земноповърхнитѣ форми въ областта на Искъръ пише, че полетата въ Западна Сръдна България сж продължение на Пловдивската депресионна област. Западна Сръдна България, ако и да е по-висока отъ Източна Сръдна България (Маричината низина) не може да се вземе за „Висока България“. По този въпросъ г. Вилхелми е трѣбвало да се справи и съ нашата работа „Ландшафтно подѣление на България“, Год. на Соф. унив., Ист. фил. фак., кн. XXX, 1934 г.

Друга важна принципална грѣшка на Вилхелми е, че отъ къмъ югъ изключва отъ Западна Сръдна България (неговата „Висока България“) Дупнишкото и Кюстендилското полета, когато най-естествената граница на областта отъ къмъ тази страна сж Рила и Осоговска планина.

Общиятъ характеръ на този трудъ на Вилхелми е, че той е повече компилативенъ, съставенъ въз основа на литературата, особно историческата литература, която е по голѣма, отколкото географската. На мѣста има дори увлѣчение по литературата и се пише по въпроси, които сж вънъ отъ областта, напр., че Копривщица и Котелъ били привилегирани селища въ турско време и пр. Много естествено е, че единъ чужденецъ по-мжно ще проинкне въ културногеографскитѣ въпроси на България, отколкото въ физиогеографскитѣ, и ще ги разглежда по-повърхностно и безъ съответното нзучно задѣлбочаване навсѣкжде. Поради това обстоятелство г. Вилхелми прави грѣшки по елементарни въпроси. Той неправилно прави разлика между могили и тумули, като първитѣ били селищни могили, а вторитѣ — гробни могили. Много наивно е отъ негова страна да приема, че многобройнитѣ мѣстни имена „латинско селище“, дадени отъ мѣстното население, показвали, че нѣкога имало гжсго романизирано население, когато тия имена сж поставяни на селищни остатъци отъ различни епохи. Не е вѣрно, че съ името „колиби“ у насъ означавали стари колибарски селища, а съ „махали“ — нови, когато тукъ правило нѣма и разликата е, че „махала“ е турско име. Жителитѣ на Котелъ и Копривщица не сж били дервентджи, а — войници. Погрѣшно е сжщо твърдението на г. Вилхелми, че Зне поле нѣмало турско население, защото нѣмало свободна земя и било много на страна, а защото е било войнишка покрайнина.

Има грѣшки и въ предаване на имената; напр. г. Вилхелми пише „Kuru-Bağlar“ = сухи лозя, когато то е Kory-Bağlar (Кору-багларъ) = лозя въ гората.

Втората книга на г. Вилхелми, както се отбеляза, се отнася за градоветѣ на Западна Сръдна България, но—почти изключително

за София, защото отъ 220 страници на цѣлата книга, само 7 сж за останалитѣ градове.

Отначало авторътъ разглежда географското и кръстопжтно положение на София въ Балкански полуостровъ, което е, разбира се, съ голѣмо значение за развитието и живота на града. Следъ това, разглежда другитѣ градове и по-важни селища: Самоковъ, Радомиръ, Ихтиманъ, Брѣзникъ, Трънъ, Сливница, Новоселци, и Хановетъ (Вакарелъ). Веднага се връща на София съ съвсемъ кратки морфоложки бележки върху мѣстото ѝ и минава подробно върху развитието ѝ още отъ основаването като римска крепостъ до наше време. Най-назадъ се разглеждатъ стопанството и съобщенията на София и въ заключението се изтъква, че София, както и Бѣлградъ, въ срѣдата на Балкански полуостровъ, иматъ по-важно положение, отколкото перифернитѣ градове на Балкански полуостровъ Атина и Букурещъ.

Трѣбва да се забележи, че тази книга на г. Вилхелми представя първото цѣлостно научно географско разглеждане на София. Но и тя има повече компилативенъ характеръ, дори по-компилативенъ, отколкото този на първата книга, защото за София има по-богата литература. При това, трѣбва да се подчертае, че тази литература е главно историческа, затова за миналото на София е дадена повече отъ половината на книгата. Тази книга е просто повече история, отколкото география на София. Особно малко, безъ нужното научно задълбочаване, се е спрѣлъ авторътъ на съвременното бързо стопанско развитие на София. Въз основа на литература, г. Вилхелми ненуждно се отклонява да разправа за историята на Абоба—Плиска, Преславъ, Пловдивъ, Скопие и др., защото, като на чужденецъ, тѣ му сж направили впечатление, но това не е необходимо за една специална географска работа.

Ив. Батаклиевъ

Johannes F. Gellert. 1) *Oberflächengestaltung und Morphotektonik Mittelbulgariens und ihre Beziehungen zur Morphotektonik der Balkanhalbinsel*, съ 6 карти въ текста, 66 стр. Bd. XLIII der Abhand. der Math.-Phys. Kl. der Sächsischen Akademie der Wissenschaften, № V, Leipzig 1936.

2) *Mittelbulgarien, das Kulturgeographische Bild der Gegenwart* съ 23 карти,—скици и 294 стр., печатано въ Neue deutsche Forschungen Abteilung historische und politische Geographie, Geopolitik, Berlin 1937 г.

Гелертъ, асистентъ по география въ университета въ Лайпцигъ, е другъ германски географъ, който се занимава усърдно съ географията на България. Той вече написа нѣколко трудове върху географията на разни части отъ България, между които тукъ означенитѣ сж последнитѣ му два труда. Както се вижда, тѣ се отнасятъ за една и сжща географска област, като първиятъ се отнася за земноповърхнитѣ форми на тази областъ, а вториятъ — за нейната културна география.

Въ увода на първия трудъ г. Гелертъ се занимава съ името и границитѣ на областта. За името *Mittelbulgarien* (Срѣдна България) казва, че за пръвъ пжтъ било дадено въ края на 1918 г. отъ проф. Кребсъ отъ Берлинъ. Но трѣбва да се забележи, че не по-късно то се употребяваше отъ проф. Иширковъ, а въ нашата работа „Ландшафтно подѣление на България“ то е вече добре обосновано и поточно опредѣлено — „Източна Срѣдна България“. Споредъ г. Гелертъ границитѣ на тази областъ сж: на северъ — южнитѣ склонове на Стара-планина, на югъ — севернитѣ склонове на Родопитѣ, на западъ — източнитѣ части на Ихтиманска Срѣдна-гора, и на изтокъ — р. Тунджа. Тукъ грѣшката е, че източната граница на този ландшафтъ трѣбва да се премѣсти още по наизтокъ — до Черноморския брѣгъ и особно, че за южна граница се взиматъ Родопитѣ, обаче фактически и въ двата труда частта на областта на югъ отъ Марица почти не се разглежда, по който начинъ имаме едно осакатено областно географско (ландшафтно) изследване.

Изглежда, че авторътъ обича да оригиналничи, но на мѣста твърде произволно, затова ни поднася едно ново, доста странно, подѣление и наименование на Срѣдна гора, когато до сега въ това отношение имаше пълна установеностъ въ нашата географска наука. Така той раздѣля Източна Срѣдна-гора отъ Дервентски проходъ на две части; но по-чудното е, че дава на частитѣ на Срѣдна-гора нови, неестествени имена: Западна или Ихтиманска Срѣдна-гора нарича само „Ихтиманска Срѣдна-гора“, а Централна или Сжщинска Срѣдна-гора — „Западна Срѣдна-гора“, частта отъ планината отъ пролома на Стрѣма до Дервентски проходъ нарича „Източна Срѣдна-гора“, а останалата частъ до завоя на Тунджа нарича „Загорска Срѣдна-гора“.

Понататъкъ, започва първата часть на труда, гдето авторътъ се занимава съ геоложкия строежъ на областта, като върху тектониката ѝ бѣгло се спира. Следъ това, той минава върху земноповърхнитѣ форми, по-отдѣлно на частитѣ на областта: Срѣдна-гора, Задбалкански полета, които той още неправилно нарича Подбалкански, и Маричината низина. Правилно забелязва, че Задбалканскитѣ полета не представляватъ самостоятелна цѣлостна областъ и по положение и форми въ подробности не принадлежатъ нито къмъ Стара-планина, нито къмъ Срѣдна гора. Тази часть на труда се завършва съ водна мрежа и развитие на склоноветѣ.

Въ втората часть на труда си г. Гелертъ разглежда денудационнитѣ повърхнини, които той сега нарича *Stockwerke* (етажи), а въ други свои трудовѣ ги е наричалъ нива, когато най-общо употребяемото име е денудационни повърхнини. И както винаги партизанинъ да вижда въ най-незначителна заравненостъ известна денудационна повърхнина, г. Гелертъ намира въ разглежданата областъ на мѣста до 7 денудационни повърхнини, които съ голѣма сигурностъ датува: 1) най-старата (върховетѣ) — старомиоценска,

2) — сръдномиоцѣнска; 3) — миоплиоцѣнска, 4) понтийска първа, 5) понтийска втора и 6) младолѣвантийска.

Смѣтаме, че тази частъ отъ труда на г. Гелертъ е най-несигурна, защото никой отъ изследвачитѣ на Сръдна-гора не намира по нея 6 денудационни повърхнини (вижъ труда на г. Гунчевъ — „Вакарелъ“ въ Год. на университета, кн. XXIX 1933 г., този на г. Д. Ярановъ — Morphologie der Hinterbalkanischen Becken, Sofia, 1935 и нашата статия „Земноповърхни форми въ долината на р. Мжтивиръ“ въ Изв. на Б. Г. д-во, I, 1933 г.). Докато по Бурхардъ (вижъ работата му за морфологията на севернитѣ склонове на Родопитѣ) на южнитѣ склонове на Кара-баиръ Гелертъ правилно приема само 2 денудационни повърхнини, много произволно на южнитѣ склонове на височината Гроба, източно отъ Карабаиръ той намира 4 денудационни повърхнини. Какъ може да докаже авторътъ, че върховетѣ Богданъ (1573 м.) и Г. Братанъ (1327 м.) представятъ една и съща повърхнина? Много още такива въпроси могатъ да се зададатъ на автора, защото въпросътъ за денудационнитѣ повърхнини е отъ най-деликатнитѣ морфологически въпроси.

Иначе, г. Гелертъ правилно схваща, че задбалканскитѣ полета се дължатъ на огъване, а седловинитѣ между тѣхъ, както и самата Сръдна-гора — не подутообразно издигане (Aufwölbung).

Въ трета частъ авторътъ разглежда образуването морфологията (тераситѣ) въ долинитѣ на рѣкитѣ, сжщо и на самитѣ задбалкански полета. Тукъ заслужава най-вече да се спомене, че той правилно отхвърля Цвиичовата теория за съществуване на обща плиоцѣнска задбалканска рѣка, която се е вливала въ Бургаски заливъ, защото проломитѣ на Стрѣма и Тополинска не сж се образували, поради регресивна ерозия, презъ дилувиума вследствие хлътването на Егейско море, а сж антецедентни.

Най-после въ четвърта, повече заключителна частъ авторътъ разглежда пространството и временни отношения въ морфотектониката на областта. Тукъ той се занимава и съ днешната морфотектоника въ връзка съ земетръситѣ въ 1909 г. въ Ямболско и въ 1928 г. въ Маричината низина. Най-назадъ разглежда мѣстото на областта въ рамкитѣ на морфотектониката на България и Балкански полуостровъ, като заключава, че въ разглежданата областъ имаме голѣми гънки и голѣми мулди въ смисъла на W. Ренска, въ Западна България и Македония — мозаична структура, а въ Източна България — масиви и плочи съ блоково издигане.

Този трудъ на г. Гелертъ е важенъ приносъ за географията на България. Много морфоложки въпроси съ него се разясняватъ, но поради посоченитѣ му недостатъци други — пъкъ се заплитатъ.

Както се забелязва въ началото, вториятъ трудъ на г. Гелертъ се отнася за сжщата областъ, но има културно-географски характеръ. Въ увода той пише, че за 6 години изучилъ Източна, Зададна и Южна България въ геолошко, морфолошко и географско отношение и че пръвъ правилъ културногеографско изслед-

ване. Въ първата част на труда се прави много кратък физиогеографски, исторически и културен преглед.

Втората част на труда е посветена на стопанството на областта, като се разглеждат най-напред горите, пасищата и въ връзка съ последните скотовъдството. Следъ това, се минава върху земедълчето — обработване на зърнени храни (жито, царевица и оризъ), маслодайни растения, влакнодайни растения, тютюнь, захарно цвѣкло, варива и картофи, зеленчуци и дини, фуражни растения, лозя, розови градини и овощни и черничеви градини. Разглеждането на стопанството се завършва съ доходността и подобренията, които се правятъ въ него.

Третата част се отнася за съобщенията на областта, а четвъртата (последната) — за селищата. Въ последната се разглеждатъ най-напредъ населението, по-нататък — разпредѣлението и растенето на селищата, селскитѣ селища (типъ и физиономия) и най-последно — градскитѣ селища — общия имъ характеръ и всички градове по-отдѣлно.

Въ заключението се подчертава, че въ разглежданата област се сблъскватъ западната съ източната култура и изброяватъ ландшафтитѣ въ нея.

Подобно на културногеографскитѣ трудове на г. Вилхелми, този трудъ на г. Гелертъ е също компилативенъ — изработенъ главно въз основа на българската литература. При това, авторътъ не познава цѣлата литература, особно по-новата, която у насъ по културногеографскитѣ въпроси е по-голъма, отколкото по физиогеографскитѣ, а отъ друга страна не е обходилъ цѣлата област, което се вижда отъ липсата на данни за частта на югъ отъ Марица, затова този трудъ е и твърде повърхностенъ, безъ голъмо научно задълбочаване. Статистическитѣ материали сж обикновено стари. Тѣзи за земедѣлието сж отъ 1930 г., а авторътъ е могълъ и е трѣбвало да вземе 4—5 години по-нови материали, защото сега стопанскиятъ животъ се много бързо развива и преобразува. Освенъ това, трѣбвало е да вземе статистически материали отъ две и повече преброявания, за сравнение — толкова необходимо въ географскитѣ изследвания.

Въ единъ такъвъ трудъ, не ще съмнение, ще има много грѣшки. Преди всичко стопанската карта не е върна: нѣма оризищата по Луда Яна и въ Станимашко, лозята сж произволно поставяни, най-много лозя въ областта на югозападъ отъ Пловдивъ, както и тютюницата на югъ отъ Марица не сж поставени, липсватъ овощнитѣ градини по Тополница, около Пазарджикъ и Пловдивъ и пр. Развитието на конопеното производство въ Пазарджикъ не се дължи само на изобилието на вода, но и на наличността на тлъсти наносни почви по Марица. Доматитѣ не вирѣятъ най-добре и не се произвеждатъ най-много въ Сливенъ и Ямболъ, а въ Пловдивско и Пазарджишко. Селата около Пазарджикъ не сж малки, защото жителитѣ били бедни и защото обработвали интензивни култури (лозя и оризъ), а защото тѣ сж произлѣзли отъ

турски чифлици неотдавна преди освобождението, та още не сж се уголѣмили, и защото близкиятъ гр. Пазарджикъ хвърля сѣнка на тѣхното развитие. Въ предметната областъ нѣма дворови селища (държави). Авторътъ не знае, че Стара-Загора дължи правитѣ си улици на изгарянето му въ освободителната война; сжщо не знае, че въ 1835 г. въ Сливень е открита първата текстилна фабрика въ България и изобщо авторътъ малко е работилъ върху индустрията.

Трѣбва да се забележи, за съжаление, че транскрибирането на голѣма частъ отъ собственитѣ български имена на нѣмски езикъ е погрѣшно. Не съмъ срѣщалъ до сега нѣмска географска книга, въ която така неправилно да сж предадени български имена.

Отъ изложеното е ясно, че и г. Гелертъ, подобно на Вилхелми, като чужденецъ, който не познава българския езикъ, а и слабо познава българската култура, която е по-сложенъ елементъ отъ физиогеографскитѣ елементи на България, не може да работи съ голѣмъ успѣхъ въ областъта на българската културна география.

Ив. Батаклиевъ

La Bulgarie devant le IV-e Congrès des géographes et ethnographes slaves. Aperçu géographique et ethnographique Sofia, 1936. 210 стр., 8⁰, съ 72 фотографски снимки и 2 картени скици въ текста, и 6 картени скици и 2 профила извънъ текста.

Между редицата книги, карти и други печатни издания, които се поднесоха като даръ на участващитѣ въ IV я конгресъ на славянскитѣ географи и етнографи, състоялъ се презъ августъ 1936 г. въ София, лично мѣсто заема книгата носяща горното заглавие.

Още при първитѣ подготвителни работи около конгреса, бѣ решено да се издаде подобенъ трудъ, защото, както това е добре известно, у насъ отсъствува едно общо съчинение върху географията на България, една здрава географска синтеза на страната ни, следъ голѣмата война. При нужда, ние сме принудени да напжтваме интересуващия се, билъ той българинъ или чужденецъ, къмъ учебника по география на България за VIII кл. на Д. Костовъ, който, обаче, поради специалното си предназначение, не може да задоволи тая нужда.

За България отъ преди войнитѣ имаме хубавата книга на първомайстора на географската ни наука проф. А. Иширковъ — България. Географски бележки. (София, 1910 г.), великолепна по езикъ, съдържание и като печатно издание (Луксозна хартия, хубави букви, цвѣтни приложения и пр.). И при нея поводътъ за написването ѝ е конгресъ, а именно славянскиятъ съборъ, който презъ тая година (1910) става въ София. Тя е обаче остарѣла въ много отношения. Остарѣла е не само поради това, че не обхваща България въ днешнитѣ ѝ граници, но и затова, че географскитѣ изследвания отъ тогава насамъ хвърлиха нова свѣтлина върху географскитѣ отношения на нашитѣ земи. Физикогеограф-

скитѣ отношения, които тогава се схващаха и описваха по една стара, да не кажемъ антична схема, всички прибавки къмъ която не можеха да ѝ дадатъ ни най-малко новъ видъ, трѣбваше да се покажатъ въ тоя имъ образъ, въ който днешното равнище на науката го изисква. Антропогеографскитѣ отношения отъ тогава насамъ претърпѣха дълбока промѣна въ много посоки. Редица отъ нашитѣ поселища добиха съвсемъ друга физиономия, не само поради високото културно равнище и бързо напредващото европеизиране на народа ни, за последното отъ които би трѣбвало да съжаляваме въ нѣкои отношения, но и поради голѣмитѣ народности и стопански промѣни, които станаха въ тѣхъ. Нашиятъ селянинъ трѣбваше да намали традиционното си производство на зърнени храни и да се насочи къмъ други, отъ гледище на свѣтовния пазаръ по-доходни и по-конкугентноспособни произведения. Въ много области, гдето тая промѣна бѣ проведена, се промѣни и културния ландшафтъ.

Тия, на бѣгло изложени причини, налагаха да се даде по-свежа, по-съвременна картина на географията на страната ни. Но за да може една така сведуща срѣда отъ географи и етнографи да добие закръглена представа за България и българския народъ, трѣбваше да се разгледатъ и други въпроси, които биха я интересували. Така къмъ географския дѣлъ се прибавиха и етнографски, езиковъ и исторически, нагласени като взаимно допълващи се части на едно цѣло.

Съ написването на разнитѣ отдѣли на книгата се нагърбиха люде, броящи се къмъ най-сведущитѣ въ своята специалностъ. Съ задружнитѣ усилия на 11 автори се роди книгата *La Bulgarie*.

Статиитѣ сж написани или преведени на френски езикъ, който е приетъ, наредъ съ славянскитѣ езици, като официаленъ при славянскитѣ конгреси. Въ това отношение трѣбва да се съжалява, че статията на проф. Ст. Бончевъ, засѣгаща геологията на България, е напечатана на нѣмски, съ което единството на езика при тая книга се разваля. По отношение на плана сжщо има една граповина. Това е малката и иначе интересна статия на проф. Ст. Петковъ върху разпространението на известни групи водорасли, която засѣга проблеми отъ растителната география, които не съставятъ прѣкъ интересъ за географитѣ.

Първата статия въ книгата *Aperçu de géographie physique* е отъ редовния доцентъ по физическа география Дим. Ярановъ. Въ нея накратко и сбито се разглеждатъ едритѣ форми на релефа на тритѣ голѣми географски дѣла на страната ни — Южна България, Срѣдна България и Северна България, както и климата имъ.

Втората статия — *Geologische Skizze Bulgariens* е на проф. Ст. Бончевъ. Той обрисова геологията на България въ две неравномѣрни части. По-голѣмата отъ тѣхъ засѣга стратиграфията, а по-малката — тектоничнитѣ единици. Въ последната се е спрѣлъ главно върху Стара-планина и свързанитѣ съ нея области.

Третата по редъ статия е тая на проф. Ст. Петковъ — *Sur la dispersion de certains groupes d'organismes thallophytes en Bulgarie et leur provenance primordiale*.

Следъ нея идва статията на проф. Николай Стояновъ — *Le caractère phytogéographique de la Bulgarie*. Фитогеографски страната ни има твърде интересно положение. Въ нея граничатъ три отъ флористичнитѣ области на нашия континентъ, а именно степната областъ на Юго-източна Европа, сръдноевропейската областъ и сръдиземноморската областъ. Фитогеографията въ България, тая междинна дисциплина между ботаника и география, благодарение на трудоветѣ на проф. Н. Стояновъ, проф. Б. Стефановъ и Д-ръ Даки Йордановъ, е много добре представена у насъ.

Следващата статия — *Quelques notes sur la zoogéographie de la Bulgarie* е отъ П. Дръвски, началникъ на Царската ентомологична станция. Той е единствениятъ нашъ зоологъ до сега, който възъ основа на своитѣ и чужди изучвания, е подѣлялъ страната ни на зоогеографски области. Настоящата му статия отъ тоя родъ е втора подъ редъ, тъй като по тоя въпросъ той е писалъ още презъ 1909 г. Възъ основа на досегашнитѣ изучвания, той раздѣля България на 8 зоогеографски области, които сж означени сжщо така и на една приложена къмъ статията картена скица. Тѣ сж: I. Дунавска България; II. Стара-планина; III. Източна черноморска областъ; IV. Странджанска областъ; V. Маричината низина; VI. Южна планинска областъ (Родопи, Рила, Витоша, Пиринъ); VII. Югозападна планинска областъ (Сжщинска и Ихтиманска Сръдна гора, Софийската котловина, Краището) и VIII. Сръдиземноморска областъ (Южнитѣ Родопи, Петричко).

Следъ нея идва статията на проф. Ив. Батаклиевъ — *Аргѹ de géographie humaine*, най-дългата въ книгата. Тя засѣга редица важни антропогеографски въпроси. Въ първата частъ сж разгледани броя, движението и гжстотата на населението и формата и физиономията на нашитѣ селища, като повече мѣсто е отдѣлено за градоветѣ. Втората частъ е посветена на стопанския животъ. Първомъ и най-подробно е разгледано въ нея земеделнието, основата на нашия стопански животъ, следъ това скотовѣдството, риболовството, горското стопанство, минералнитѣ богатства, индустрията и търговията, като се завършва съ съобщителнитѣ сръдства.

Въ следващата статия — *Notes sur la démographie de la Bulgarie*, проф. Г. Т. Данаиловъ се спира на по-характернитѣ демографски прояви на населението на България (разпредѣление по народности, по домакинства, по полъ и възраст; женидби, раждаемостъ, смъртностъ; активно и неактивно население и пр.).

Следъ нея идва по редъ статията на неуморимия етнографъ Хр. Вакарелски, уредникъ при Народния етнографски музей, озаглавена *Note sur l'ethnographie des Bulgares*. Тя представя интересъ за географитѣ въ много посоки, особено по отношение

на разпредѣлението на българитѣ въ етнични групи, възъ основа на отлики въ духовната имъ и материална култура.

Въ връзка съ нея се намира и статията *Folklore bulgare* отъ проф. Мих. Арnaudовъ, въ която сж разгледани нѣкои отъ личнитѣ прояви на българитѣ въ това отношение (кужери, русалии, нестинари, народната пѣсенъ и приказка, легендитѣ за вградена невѣста и др.)

Въ следващата статия — *La langue bulgare et ses dialectes* отъ проф. Ст. Младеновъ, както самото заглавие подсказва, се дава кратка характеристика на българския езикъ и диалектитѣ му.

Последна по редъ е статията на проф. П. Никовъ — *Аргѹи de l'histoire bulgare*. Въ 27 страници, съвсемъ сбито, той излага всички важни исторически събития, отъ преселването на славянитѣ на Балканския полуостровъ до мирния договоръ въ Ньойи, които е преживѣла българската държава.

Отъ тия бѣгли бележки, може да се добие известна представа за съдържанието на това ценно издание на Организационния комитетъ на IV-я конгресъ на славянскитѣ географи и етнографи. Безспорно е, че като всѣко човѣшко дѣло и тая книга има страни, които биха могли да бждатъ представени по другъ начинъ, за да не кажемъ по-добре. Избѣгваме да се спремъ върху тѣхъ, тъй като намираме, че това сж неизбѣжни злини, знайки времето и условията, при които е приготвена тя.

Г. Гунчевъ

В. Миковъ. Извори за историята и географията на нашитѣ градове и села. Географска библиотека № 5, София 1935 г. 8⁰, 110 стр.

Презъ срѣдата на 1935 г. Българското географско дружество издаде горната книга като № 5 отъ редицата Географска библиотека, четвъртиятъ номеръ на която бѣ излѣзълъ единадесетъ години по-рано, презъ 1924 г. Авторътъ на тоя трудъ, г. Василь Миковъ, уредникъ на Предисторичния отдѣлъ на Народния музей, наредъ съ прѣката си специалностъ, се занимава отдавна съ историята на нашитѣ селища. Встрастенъ библиофилъ, той се интересува не само отъ книжнината, която е посветена на тѣхъ, но и отъ тѣхното минало, което въ много отношения, той схваща и разглежда отъ гледище близо до това на географитѣ. Тѣзи качества го предопредѣлятъ за авторъ на подобна книга, представляваща еднакъвъ интересъ, както за историчитѣ, така и за географитѣ, които изучаватъ нашитѣ селища. Настоятелството на дружеството охотно се нае съ напечатването ѝ, понеже тя се явява като допълнение на уплътванията за поселищно-географски проучвания на проф. А. Иширковъ и Йор. Захариевъ. Но освенъ това въ нея се намиратъ редица нови указания, които могатъ да бждатъ особено полезни за тоя, който се е наелъ съ проучването на селища, имащи дълъгъ исторически животъ задъ себе си.

Добриятъ приемъ, който тя намѣри въ срѣдата на тия все малко още люде, които живо следятъ тоя родъ въпроси, отзивитѣ, които се появиха за нея въ списания и вестници, показваха ясно, че тя запълва една празнина. За съжаление, тоя трудъ на Микова не стана известенъ достатъчно на по-широкия кръгъ отъ лица, за които той го бѣ преопредѣлилъ, на първо мѣсто историчитѣ и географитѣ и всички други люде, които изучаватъ или събиратъ материали, или най-малко следятъ всичко, което засѣга живота на едно или повече отъ нашитѣ селища. Затова и ние спираме вниманието на нашитѣ читатели върху тая книга, като се надѣваме, че тѣ ще проявятъ къмъ нея по-голямъ интересъ, какъвто тя напълно заслужава.

Тя започва съ уводъ, въ който сж означени излъзлитѣ до печатането ѝ трудове върху нашитѣ градове и села. Тоя списъкъ, съ допълненията си, посочва 187 съчинения, главно книги, а по-малко статии. Ако и да е съ празнини, той представя най-подробниятъ списъкъ отъ тоя родъ, върху българскитѣ селища, обнародванъ до сега. Авторътъ разглежда общо нѣкои отъ трудоветѣ изброени въ него, като посочва кои сж лоши и кои добри, за да се знае какъ не трѣбва и какъ трѣбва да се пишатъ подобни работи.

Първиятъ дѣлъ е посветенъ на историческитѣ извори, раздѣлени на старовѣковни, срѣдновѣковни и отъ турското робство. Посочени сж по-важнитѣ книжовни извори, били тѣ на български или на чужди езици. Вториятъ дѣлъ разглежда историческитѣ извори, сжщо така раздѣлени на епохи: предисторическа, старовѣковна, срѣдновѣковна и турско робство. Следъ като се изтъква значението на материалнитѣ останки, не винаги достатъчно оценявани, се посочватъ редица общи трудове, които засѣгатъ изцѣло археологическитѣ находки отъ всички епохи. Следъ това последнитѣ се разглеждатъ поотдѣлно, като при всѣка една отъ тѣхъ е изброено всичко по-важно отъ значителната вече българска археологическа книжнина. Въ следващитѣ глави се разглежда значението, което иматъ топографскитѣ, семейнитѣ и личнитѣ имена, говорътъ и народнитѣ предания за проучването или освѣтляването на нѣкои поселищни въпроси. Въ крайната глава, добавена отъ после за по-голяма пълнота, сж означени нѣкои трудове, но главно лицата, които сж проучвали географски, етнографски, стопански, геоложки, биогеографски и климатически българскитѣ земи.

„Изворитѣ“ на В. Миковъ, могатъ да бждатъ извънредно полезни на тия лица, които нѣматъ университетска подготовка по география или история, и които се интересуватъ отъ поселищни проучвания. Не по-малко полезни могатъ да бждатъ тѣ, особено съ първата си часть, историческитѣ и археологическитѣ извори, и на географитѣ, мнозинството отъ които не е въведено достатъчно въ историческата книжнина. Като осведомителна книга, тѣ могатъ да служатъ на всѣки просвѣтенъ българинъ, чиито интереси надхвърлятъ тѣснитѣ кръжила на професионалнитѣ му занимания.

Г. Гунчевъ

Π. Κιλιμίη, Ἡ Βουλγυρία. Φυσική, πολιτική καὶ οἰκονομική ἐξέτασις αὐτῆς, ἴν 16^ο, 79 стр. Атина, 1936, цена 40 драхми.

Следъ излизането на тази книга на гръцки езикъ върху България може да се каже, че разполагаме съ кратки, осведомителни трудове върху нашата родина на почти всички европейски езици. Разглежданата книга е отъ рода на „Географската скица на България“ отъ покойния проф. А. Иширковъ, издадена първомъ на френски, а следъ това преведена на сръбски и издадена отъ Българското географско дружество. Книгата на Килимись, гимназиаленъ учителъ въ Атина, прилича до известна степенъ и на книгата La Bulgaria на E. Corsi, която бѣше разгледана въ томъ трети на тѣзи „Известия“. Две основни различия могатъ да се установятъ между тази последната книга и книгата на Килимись. Последниятъ е много по-сдържанъ въ чувствата си спрямо българитѣ, макаръ на мѣста да си е позволилъ да изтъкне и нѣкои добри страни на нашия народъ. Освенъ това работата на Килимись, който по специалностъ е математикъ-статистикъ, макаръ да е съ много по-малки размѣри, е много по-изобилно снабдена съ добре подредени и провѣрени цифрови данни. Последнитѣ сж били черпени предимно отъ наши официални статистики.

Книгата на Килимись, озаглавена „България, физикогеографски, антропогеографски и стопански етюдь“, започва следъ единъ съвсемъ късъ предговоръ съ единъ кратъкъ прегледъ на положението и главнитѣ черти въ орографията на нашата страна, като тукъ-таме сж дадени и съвсемъ кратки геоморфоложки бележки и то изключително въз основа на трудоветѣ на Цвиичъ. Следъ това е разгледанъ климатътъ, като сж дадени за десетъ метеорологически станции не срѣднитѣ температури и валежи, а температурата и валежа презъ последнитѣ 12 години и то за всѣка година по отдѣлно, като сжщо така поотдѣлно за всѣка година сж дадени и броятъ на днитѣ съ максимална температура равна или по-малка отъ нула, броятъ на днитѣ съ минимална температура равна или по-малка отъ нула, броятъ на днитѣ съ максимална температура равна или по-голъма отъ 25 градуса. Даннитѣ сж взети, явно е, отъ тѣзи таблици на готово отъ Статистическия годишникъ на царство България, като авторътъ нито най-малко не се е постаралъ да ги преработи. Но и така както сж дадени, тѣзи таблици съдържатъ доста интересни климатични данни. Този дѣлъ на книжката се приключва съ единъ прегледъ на по-важнитѣ рѣки.

Антропогеографскиятъ прегледъ започва съ кратъкъ исторически прегледъ, който завършва съ пожелание българитѣ да взематъ поука отъ събитията презъ последнитѣ 50 години и ограничатъ своитѣ претенции. Следъ това идва една глава върху народностния съставъ на населението въ нашата страна. Даннитѣ сж взети пакъ отъ нашия Статистически годишникъ, като се изказватъ съмнения върху броя на гърцитѣ въ България преди и следъ войнитѣ: преди войнитѣ били повече, отколкото ги била посочвала нашата статистика. Добросъвѣстността на нашата статисти-

стика е добре известна на цѣль свѣтъ, за да има нужда отъ тукъ да я защищавамъ срещу нападкитѣ на Килимись.

Като знаемъ дълбокото невежество на гърцитѣ по отношение на тѣхнитѣ съседи, книжката на Килимись се явява, въпреки нѣкои свои недостатѣци, като една навреме излѣзла работа.

Дим. Ярановъ

Ηλία Γ. Μαριολόπουλος. Ἡ Διανομή τῶν Μετεωρολογικῶν Στοιχείων ἐν Ἑλλάδι. Ἰπομνήματα τοῦ ἐθνικοῦ ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν, Σειρ. II. Μετεωρολογί. Αριθ. 1. Ἐν Ἀθῆναις, 1936. In 4° 173 стр.

Следъ неотдавна издадения климатиченъ атласъ на Гърция отъ сжщия авторъ, директоръ на обсерваторията въ Атина, цитираната книга („Ходътъ на метеорологичнитѣ елементи въ Гърция“) се явява като едно много ценно допълнение отъ голѣмъ интересъ и за тѣзи, които се занимаватъ съ климатологията на България. Не е безинтересно да се отбележи, че, споредъ изявленията на автора, книгата ще бѣде издадена и на френски езикъ, така че ще стане достъпна за всички, които биха се интересували отъ нея.

Следъ една кратка история на метеорологията и климатологията въ Гърция, Мариолопулосъ пристѣпва къмъ излагане хода на отдѣлнитѣ климатични елементи, като започва най-първо съ температурата. При нея не се забелязва никаква особеностъ. Много поинтересна е следващата глава за хода на разпредѣлението на влажността, която показва въ различни области голѣми различия. Следващата глава за облачността е въ това отношение не по-малко интересна. Забележителни сж голѣмитѣ различия между западното и източното крайбрѣжие на Гърция. Следващата глава за интензитета на слънчевото огрѣване, стоящо въ тѣсна връзка съ облачността, обяснява нѣкои доста значителни различия въ земеделската практика на отдѣлнитѣ грѣцки области (покриване на агрумитѣ и пр.). Не по-малко интересни се явяватъ даннитѣ върху хода и разпредѣлението на валежитѣ. Една доста обширна глава засѣга и снѣговалежитѣ.

Вѣтроветѣ въ Гърция сж разгледани въ връзка съ разпредѣлението на барометричното налѣгане презъ разнитѣ сезони върху цѣлото Сръдиземноморие и Западна Азия.

Най-интересна за географитѣ въ тази книга е главата, която разглежда влиянието на вертикалното и главно на хоризонталното разчленение на Гърция, върху хода и разпредѣлението на отдѣлнитѣ климатични елементи и общо за създаване на многобройни локални типове климатъ. Съ многобройни примѣри е посочено значението на брѣговетѣ, на островитѣ, и особено на заливитѣ. Като ценно допълнение се явява въ това отношение токущо излѣзлата отдѣлна работа на сжщия авторъ върху влиянието на морскитѣ течения въ моретата, които заобикалятъ Гърция, върху създаването на локални климатични типове въ тази страна.

Една много подробна библиография е дадена въ края на тази великолепа книга, напълно издържана въ географско отношение. На края трѣбва да се отбележи, че тя е и много добре илюстрирана съ карти.

Дим. Ярановъ

Charles Parain, La Méditerranée. Les hommes et leurs travaux. In gr. 16°, 225 стр. Paris. 1936, Gallimard (кн. 8 отъ колекцията Géographie humaine, издавана отъ P. Deffontaine).

Въ много отношения този опитъ за написване на една антропогеография на срѣдиземноморскитѣ земи представя голѣмъ интересъ. Преди всичко поради това, че той е излѣзълъ изъ подъ перото на човѣкъ, който стои вънъ отъ официалната география и който поради това е могълъ да избѣгне нѣкои априорни заключения и груби схематизации, които придружаватъ понѣкога трудоветѣ и на добри антропогеографи. Отъ друга страна голѣмо значение има фактътъ, че авторътъ е по призвание културенъ историкъ съ голѣми заслуги за културната история на старитѣ срѣдиземноморски народи. Неговитѣ очерки въ областта на културната история представятъ въ действителностъ антропогеографскитѣ отношения въ далечното минало. Ето защо Parain повече отъ всѣки другъ е билъ въ състояние да забележи голѣмитѣ промѣни въ антропогеографскитѣ отношения въ Срѣдиземноморието, ставали въ течение на вѣковетѣ. Това намира отзвукъ и въ предговора на занимаващата ни книга, въ който е казано, че различнитѣ антропогеографски факти сж разгледани не „като форми установени, но като форми обвзети отъ едно общо движение, ту бавно ту по-бързо“.

Работата на Parain прави впечатление и съ богатството на много сполучливи и понѣкога доста остроумни примѣри, както и съ изобилието на много оригинални мисли, прѣснати за жалостъ доста безсистемно въ цѣлата книга. Тя започва съ единъ физикогеографски очеркъ на Срѣдиземноморието, въ които много сполучливо е наблегнато на тѣзи черти, които го отличаватъ отъ съседнитѣ земи и иматъ повече или по-малко значение и за антропогеографията. Особено добре сж разгледани естественитѣ и културнитѣ растителни формации, а следъ това нестабилността на физиогеографската основа изобщо, и отражението, което тази нестабилностъ има върху антропогеографскитѣ факти. Много отъ общитѣ разсждения въ тази глава могатъ да се приложатъ и по-специално за българскитѣ земи на югъ отъ Кресна. Тѣ тъкмо по този начинъ изпъкватъ по-ясно като земи доста силно повлияни отъ факторитѣ, обуславящи сществуването на една специална географска област — Срѣдиземноморието.

Въ следващитѣ глави е разгледана стопанската дейностъ на обитателитѣ на Срѣдиземноморието, като се започва при това съ тази дейностъ, която е най-тѣсно свързана съ самото Срѣдиземно море — именно риболовътъ. Това е една отъ най-хубавитѣ глави въ тази книга. Съ голѣмо удоволствие чете човѣкъ многобройнитѣ

примѣри, съ които се посочва голѣмото значение на риболовството за преселническитѣ движения. Следната глава разглежда мореплаването като при това се изтъква неговата отлика въ сравнение съ мореплаването по другитѣ европейски брѣгове. Извънредно интересни мисли развива авторътъ на книгата въ следващата глава за номадското и отседналото население въ Сръдиземноморието, като при това сж дадени много примѣри отъ Испания и Северна Африка, примѣри, които биха могли да бждатъ увеличени и обогатени още повече съ такива отъ Балканския полуостровъ. Последниятъ и въ това отношение се понася като страна, която е силно засѣгната отъ факторитѣ, които създаватъ засебната сръдиземноморска областъ.

Много по-малко географски характеръ има главата върху селското стопанство въ Сръдиземноморието въ миналото, но все пакъ тя е необходима за по-правилно схващане на нѣкои факти, изложени въ следващитѣ глави. Особено се отличава главата върху селата въ Сръдиземноморието. При това въ нѣкои точки се забелязва едно съвпадение, а въ други — доста голѣми различия въ изказанитѣ възгледи въ сравнение съ възгледитѣ изложени въ нѣколко статии на пишещия тази рецензия.

Последнитѣ нѣколко глави сж посвѣтени на тѣзи промѣни, които ставатъ днесъ и засѣгатъ дълбоко както селското стопанство, и то чрезъ промѣни въ едрата и дребна собственостъ, тѣй и града, чрезъ индустриализацията.

За всѣки, който прочете тази книга, ще стане ясна основната разлика между Сръдиземноморието и останалитѣ европейски земи, въ антропогеографско отношение, макаръ тази разлика да не е нито най-малко изтъкната и то поради това, че Parain изобщо много рѣдко сравнява Сръдиземноморието съ съседнитѣ нему земи.

Дим. Ярановъ